

יום שישי י"ז אדר תשפ"ג, 10 מרץ 2023

לכבוד

כב' שר החינוך, מר יואב קיש
מנכ"ל משרד החינוך, מר אסף צלאל

שלום וברכה,

הנדון : תכנית הבגרות החדשה

בימים אלה מתקיימים במטה משרד החינוך דיונים בסוגיית תכנית הבגרות החדשה. כמנהיגי השטח ובעלי התפקיד החשוב ביותר להצלחת כל תכנית במערכת החינוך, אנו מביאים כאן את העקרונות החשובים בעינינו, לאור עבודת מטה, שיתוף עמיתים והתבוננות ממגוון זרמים ונסיבות שמנהלות ומנהלי בתי הספר, חברי "מנהיגים" הביאו אל הכתיבה המשותפת.

1. **לוח זמנים** - על אף הרצון להשיק תכנית בחודש מרץ הנוכחי, מוטב להקדיש את הזמן לבנייה מיטבית של תכנית גמישה, תוך הפקת הלקחים מנסיון המח"ר הקצר. צירפנו כאן בנספח אוסף תובנות מרכזיות.

לוי"ז מוצע להשקת התכנית:

מרץ 2023 – שיתוף מנהלי בתי הספר בדיונים.

1. ספטמבר 2023 – השקת שלב א' של התכנית, והקדשת שנת תשפ"ד להכשרת הצוותים. בתי"ס שכבר משתתפים בתכניות ממירות בגרות, חלוצי הערכה וכדו' או כאלה הבוחרים להשתתף בהן בשנה"ל תשפ"ד – יהוו חוד החנית וקבוצת פיילוט.

ספטמבר 2024 – שלב ב' של התכנית, תחילת למידה לפי תכנית הבגרות החדשה.

2. **גמישות** – בתכנית החדשה, לצד צמצום ההיבחנות החיצונית למינימום, חשוב שתינתן לבתי הספר גמישות מירבית לבחור את אופן ההערכה המתאים להם. גמישות נדרשת גם בהתאמת התכנית למגזרים השונים.

3. **תקצוב מותאם** – תקצוב לבתי הספר באופן מותאם לתכנית שתיקבע, כולל תגמול לבעלי התפקידים.

אנו בטוחים כי תכנון נכון והבטחת גמישות לשטח במסגרת שתיקבע, יכולה להבטיח מערך למידה מיטבי. אנו קוראים לכם להזמין אותנו עוד בשלבי התכנון, כדי שכל תכנית תותאם היטב לצרכי השטח וכך תובטח הצלחתה.

בברכה,

אורית גור כהן, אביגיל סאמין - יו"ר משותפות

העתקים:

1. חה"כ מר יוסף טייב, יו"ר ועדת החינוך
2. חברינו וחברותינו, מנהלות/י בתי הספר

נספח – תובנות מרכזיות מההתנסות בתכנית המח"ר

להלן תובנות חשובות מתכנית המח"ר, לצורך למידה לקראת תכנית חדשה. התובנות נאספו ע"י מנהלי בתי הספר, חברי "מנהיגים":

מערכת החינוך היא המערכת החשובה ביותר במדינה, כזו המכשירה ומחנכת את דור העתיד. הכשרה זו טעונה שינוי עמוק בתרבות הארגונית, במבנה הארגוני, בשינוי עמוק בהכוונת התקציבים, ובמסמך זה נתייחס למקצועות הלימוד ההומניסטיים אשר עמדו בבסיס תכנית המח"ר. העיקרון החשוב המנחה הוא כי המערכת חייבת לשנות את אופן ההוראה, הלמידה וההערכה לכאלה המתאימים למאה ה-21. גם אם לא חל שינוי מהותי בתכני המקצועות ההומניסטיים, כמו גם באנגלית, מתמטיקה והמדעים המדויקים – הרי שעלינו להתאים את התהליך הפדגוגי לתלמיד החובש כיום את ספסל הלימודים, ובזאת גם לצמצם באופן משמעותי את מספר הבחינות החיצוניות.

הבחירה להתחיל את השינוי הנדרש בלמידה דווקא ממקצועות הרוח מחייבת הבנה כי עלינו למצוא את הדרך לייצר שינוי שיאדיר את המקצועות הללו ולא להיפך. למקצועות הרוח חשיבות רבה בהצמחת הבוגר בעל הערכים ההומניסטיים המוטמעים במסגרת שיעורים אלה. שיעורי המקרא, הספרות, האזרחות וההיסטוריה – חייבים להילמד באופן שישפיע על התלמידים, יותר בהם חותם ויהפוך אותם לאותם בני אנוש שכולנו חפצים שיהיו. תחומי דעת חשובים אלה מהווים כר פורה גם לעיסוק ערכי, ומכאן חשיבותם גם בהתאמה למגזרים ולזרמים השונים הקיימים בתוכנו. מובן שבמגזר הדתי והחרדי אף נדרשת התאמה שעניינה שמירה על למידת מקצועות הקודש כהיבנות חובה. לימוד מקצועות הרוח כראוי – יוכל גם להשפיע ולחזק את המשך העיסוק בהם באקדמיה.

בנספח זה, נציע מספר תובנות מחודשי ההפעלה הראשונים של תכנית המח"ר. יש לציין כי קיימת שונות רבה בין בתי הספר ביחס לתכנית זו, היות ויש בתי ספר שפעלו במתווה "שותפי פיתוח" או "למידה דיגיטלית" וככלל המשיכו תכניות קיימות, יש בתי ספר שלא השתייכו לפיילוט ולכן התכנית פחות הורגשה עדיין בשגרת הלמידה, כל אלה לעומת בתי ספר שנבחרו להיות בפיילוט בתי הספר ב"למידה מתחדשת" מבלי שבחרו במתווה זה.

להלן עיקרי הסוגיות:

1. **אמון** – משרד החינוך חייב לגלות אמון בשטח. ראשית במנהיגות ומנהיגי השטח, מנהלות ומנהלי בתי הספר, ולשתף אותם בתכנון ובחשיבה. היעדר שיתוף המנהלים תורם לקבלת החלטות שאינן מותאמות לשטח ולצרכי הקהילות. שיתופם ימנע תיקונים בדיעבד.

- ארגון מנהלי בתי הספר הראשון והיחיד הקיים במדינת ישראל הוא ארגון "מנהיגים", טוב יעשה משרד החינוך בשיתופנו (במקום הזמנת מנהלים באופן מקרי או מגמתי).**
2. **הוראה, למידה והערכה חלופית** – קיימת תמימות דעים בין כל מנהיגי השטח כי חשוב לעבור ללמידה והערכה חלופית ולצמצם את אירועי בחינות הבגרות החיצוניים. לצערנו, במשך שנים דווקא משרד החינוך הוא שמנע והגביל הצטרפות בתי ספר לתכניות ממירות בגרות.
 3. **הטמעה ראויה** – חשוב מאוד לבנות תכנית ביישוב הדעת, לקיים שיח ולתת לשטח ללמוד, להבין ולתכנן כראוי את עצמו. מנהלי בתי הספר לא קיבלו מספיק מידע כדי להתארגן כראוי לקראת השנה הנוכחית מבחינת תכנון היבחנות ופריסת השעות, והם פעלו במסגרת ניהול סיכונים.
 4. **תקצוב מותאם** – עם בניית התכנית וטרם יציאתה לדרך יש להבין מהם התפקידים הנדרשים להובלתה ומה יהיה שכר נושאי התפקיד. שכרו של רכז המח"ר נקבע ופורסם זמן רב אחרי השקת התכנית ורכזי המח"ר מונו ועבדו חודשים מבלי לדעת מה שכרם. כמו כן, שכר מורים המלווים כתיבת עבודות וכו', כמות שעות נדרשת למהלך חקר וכו' – כל אלה נדרשים להגדרה ברורה מראש והיערכות הולמת בבתי הספר.
 5. **יישום הדרגתי וגמישות לבתי הספר המדגימים** – ככלל, עדיף להחיל יישום תכנית מקיפה באופן הדרגתי. זאת, כדי ללמוד ולהשתפר תוך כדי התרחבות של התכנית. בתי הספר המדגימים חייבים לזכות לאוון קשבת ולגמישות מירבית בשלבי ההטמעה. לצערנו, בתי הספר המדגימים בתכנית המח"ר לא בחרו להיות מדגימים, ולא זכו לגמישות בשום דרך אלא להקשחה גם בבחירת המשימות, גם בלוי"ז הביצוע ביחס לבתי הספר האחרים וגם בחוסר קשב ואמפתיה.
 6. **הכשרת הצוותים** - חשוב מאוד להכשיר כראוי את צוותי ההוראה טרם היציאה לדרך. המורים חוו חוויה לא פשוטה בהובילם את התלמידים בדרך שלא היתה ברורה אף להם.
 7. **מתן בחירה מותאמת לצוות ביה"ס** - חשוב לאפשר לבתי הספר לבחור את דרך הלמידה המתאימה להם. בתי ספר שהמשיכו ללמוד בתכניות ממירות בגרות במסגרת מתווה "שותפי פיתוח" לא חוו שום משבר או קושי עם המעבר לרפורמת המח"ר. זאת, בניגוד לבתי ספר שנאלצו להשתתף במתווה "למידה מתחדשת" בניגוד לרצונם וחשו מותשים בעיסוק בטפל במקום בעיקר.
 8. **מתן עצמאות או ליווי לבתי ספר הזקוקים או מעוניינים בכך** – חשוב מאוד לאפשר לבתי ספר לבחור בין פעולה עצמאית בתכניות בית ספריות שיאושרו בהליך שייקבע, לבין תכניות מובנות ומלוות יותר. בשטח קיימת שונות רבה בין בתי הספר ועם הגמישות שניתן לשטח יכולה להיות שונות בפעולה.
 - מצב זה יאפשר לבתי הספר לבנות בהדרגה את הייחודיות המאפיינת אותם ואת הקהילה בה הם פועלים.
 9. **חובת כתיבת עבודת חקר** - חשוב לקיים שיח מעמיק על העניין לפני הפיכתו לדרישה בגרות. תלמידים רבים נתרמים מכתובת עבודת חקר גם היום, אך רבים התלמידים

שאינם מסוגלים להגיע לרמת כתיבת עבודת חקר בעצמם בשלב גילאי זה, על כן אין לחייב כתיבתה אם חפצים אנו בשילוב מלא של כל התלמידים במסלול בגרותי. כמו כן, יש להסדיר את נושא התגמול למורים המלווים כתיבת עבודת חקר.

10. **חקר בין-תחומי** – על אף שהמושג מסקרן ומעניין, הרי שחקר בין תחומי טעון שליטה מעמיקה במספר תחומים. לא סביר לחייב תלמיד לערוך חקר בארבעה תחומים. אפילו באקדמיה נוטים לא לאשר חקר בין-תחומי בשל הקשיים, הבלבול והיעדר כלים מתאימים. על כן, מוטב שלא לחייב ביצוע חקר בין תחומי אלא רק לעודד שיתופי פעולה בין תחומים.

11. **תכנון חלופות מתאימות לאוכלוסיות מיוחדות** – בבתי הספר משולבים תלמידים מאוכלוסיות רבות ומיוחדות – תלמידים עולים, לקויי למידה וכדו'. בכל אחת מהחלופות חובה לייצר מענים מותאמים לאוכלוסיות אלה, ואין לקבל מחשבה כאילו ניתן לוותר עליהן.

12. **תקשוב הלמידה** – בהינתן חשיבות התקשוב והכללת תהליכים מתקשבים בשלבי הלמידה השונים, קיימת חובה לתת את הדעת והתקציבים הראויים לרכישת אמצעי קצה בכמות הנדרשת, ולמנוע יצירת פערים גם בתחום זה.

כמובן, יש לתת את הדעת שהעיסוק המרכזי יהיה במחשבה, בדיון, בהפריה ההדדית ולא בעיסוק טכני ההופך את השימוש במחשב מאמצעי לליבת השיעור.

מנהלי בתי הספר הם מנהיגי השטח ובעלי הידע הרחב והמעמיק ביותר לגבי הצרכים של בית ספרם וקהילתם. הם חייבים לפעול מתוך גמישות ניהולית פדגוגית אמיתית כדי להצליח לייצר חינוך מיטבי. על סמך נתוני ה-OECD מובן כי ככל שיועברו החלטות להחלטת המנהל – ישתפר מצב החינוך.